
Problemy i poglądy

*Monika Marcinkowska**

PORÓWNAWCZA ANALIZA FINANSOWA BANKÓW

WSTĘP

Analiza finansowa banków (jak i innych podmiotów) służy sformułowaniu oceny na temat kondycji finansowej tego podmiotu lub wybranego obszaru jego działalności. Aby możliwe było wydanie osądu wartościującego, konieczne jest uprzednie ustalenie: celu oceny, podmiotu, przedmiotu i zakresu oceny, kryteriów oceny, podstawy odniesienia oceny¹. Celem niniejszego opracowania jest wskazanie zasad dokonywania analizy porównawczej, czyli adekwatnego doboru podstawy odniesienia oceny wskaźników finansowych² i interpretacji wyników. Przedstawione są zasady dokonywania analiz porównawczych, z uwzględnieniem kwestii metodycznych, często pomijanych w publikacjach z zakresu analizy finansowej.

* Doktor hab. Monika Marcinkowska, prof. nadzw. Uniwersytetu Łódzkiego, jest kierownikiem Zakładu Finansów i Rachunkowości Banków.

¹ M. Marcinkowska, *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007, s. 240.

² Pominięto tu prezentację samych wskaźników stosowanych w analizie finansowej banków; ich definicje i zasady kalkulacji przedstawiają m.in. prace: M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, *op. cit.*; A. Kopiński, *Analiza finansowa banku*, PWE, Warszawa 2008; M. Iwanicz-Drozdowska, *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999; D.R. Fraser, L.M. Fraser, *Ocena działalności banku komercyjnego. Analiza finansowa*, Związek Banków Polskich, Warszawa 1996. Ogólne zasady analizy finansowej przedstawia np. D. Wędzki w pracy *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego*. Tom 2. *Wskaźniki finansowe*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2009.

1. KIERUNKI PORÓWNAŃ

Analiza finansowa wskazuje określone zależności między różnymi wielkościami finansowymi, pozwala na dokonanie oceny wybranych obszarów działalności przedsiębiorstwa. Należy jednak zauważyć, że wiele publikacji pomija istotny – o ile nie kluczowy – etap analizy finansowej: dokonanie porównań obliczonych wielkości z wybranym poziomem odniesienia. Analiza wskaźnikowa (zarówno wstępna, jak i rozszerzona) wymaga bowiem – oprócz określenia zjawisk poddanych ocenie, wyboru kryteriów oceny i doboru adekwatnych narzędzi analitycznych, a także przeprowadzenia zasadniczego badania (obliczenia wskaźników), wymaga ich zrelatywizowania. Dla właściwej oceny i interpretacji obliczonych wielkości konieczne jest przeprowadzenie porównań z wybranym poziomem odniesienia. W praktyce gospodarczej stosuje się porównania³:

- ❖ strukturalne (składników z ich sumami),
- ❖ wewnętrzne (czasowe),
- ❖ zewnętrzne (przestrzenne, geograficzne),
- ❖ ze wzorcami (wielkościami postulowanymi/pożądanymi, benchmarkami) lub planami.

2. ANALIZY STRUKTURALNE

Analizy strukturalne (zwane też porównaniami bilansowymi) służą określeniu wartości różnych składników tworzących pewną całość. Dokonywane są na podstawie obliczenia udziału poszczególnych elementów w określonej wielkości i wyrażone w procentach lub w ułamkach. Najczęściej podstawą odniesienia jest suma konkretnych pozycji (np. suma bilansowa – w analizie struktury aktywów i pasywów, suma przychodów, bądź suma kosztów w analizie odpowiednio dodatnich, bądź negatywnych składników rachunku zysków i strat).

W przypadku, gdy analizie poddane są dane niesumujące się, należy wybrać jedną pozycję, której przypisuje się wartość 100%. Wybór tej pozycji powinien być podyktowany względami merytorycznymi tak, by wyniki miały sens ekonomiczny i związane były z celem analizy. Nie jest uzasadnione przyjmowanie jako podstawy odniesienia pozycji, która może przyjmować wartości ujemne (jak to bywa np. w przypadku wyniku netto), ma niewielkie znaczenie (np. pozostałe przychody operacyjne) lub też trudno wskazać logiczne merytoryczne powiązanie między analizowanymi wielkościami (np. odnosząc wielkość odpisów na rezerwy celowe do wyniku z tytułu prowizji).

³ Por.: S. Stachak, *Wstęp do metodologii nauk ekonomicznych*, Książka i Wiedza, Warszawa 1997, s. 203. Autor nazywa te porównania odpowiednio: bilansowymi, pionowymi, poziomymi i z wzorcami.

Przykładowo, w analizie struktury rachunku zysków i strat banku jako podstawę odniesienia przyjmuje się najczęściej wartość wyniku z działalności bankowej⁴ (jako podstawowego poziomu tworzenia wyniku banku). Zwykle przyjmuje on wartość dodatnią, jest znaczącą kwotą i łatwo wskazuje się związek merytoryczny z analizowanymi wielkościami (tj. wskazuje się, w jakim stopniu jest tworzony przez poszczególne pozycje, np. wynik z tytułu odsetek, oraz w jakiej części jest przeznaczony/rozdysponowany na inne, np. koszty działalności bankowej).

W analizie finansowej analiza struktury zwykle zwana jest analizą pionową, z racji pionowego zestawienia analizowanych danych.

Wyniki analiz strukturalnych mogą być – a nawet powinny – poddane dalszym porównaniom, tj.:

- ❖ w przestrzeni – np., czy udział należności w sumie bilansowej badanego banku w porównaniu z konkurentami jest większy, mniejszy, taki sam?
- ❖ w czasie – np., czy udział należności w sumie bilansowej badanego banku jest większy, mniejszy, taki sam, jak w okresie poprzednim?
- ❖ ze wzorcami – np., czy udział należności w sumie bilansowej badanego banku jest większy, mniejszy, taki sam, jak planowany/postulowany?

3. PORÓWNANIE W CZASIE

3.1. Zasady porównań czasowych

Porównania wewnętrzne (czasowe) dotyczą tych samych elementów występujących w jednostce w różnych okresach. Umożliwiają one śledzenie zmian i tendencji w kształtowaniu się określonych wielkości w czasie. Porównania w czasie pozwalają na ocenę dynamiki zjawisk, ocenę rozmiarów i tempa zmian tych zjawisk w badanym okresie, w relacji do poprzednich okresów.

Ocena kierunku i tempa zmian zależy przede wszystkim od tego, jakiego typu zmienne są poddane analizie; w przypadku wskaźników finansowych, pozytywnie oceniany jest wzrost stymulant i spadek destymulant, negatywnie: wzrost destymulant i spadek stymulant; w przypadku wskaźników będących nominantami ocena dynamiki zależna jest od bazowego poziomu analizowanych wielkości (pozytywne jest zbliżanie się do wielkości określanej jako pożądana). Nie jest wszakże możliwe dokonanie jednoznacznej oceny, czy zmiany te mają charakter pozytywny, czy są typowe w danych warunkach – wymaga to przeprowadzenia dalszych porównań – z wzorcami lub wielkościami planowanymi; niekiedy ocena warunkowana jest także porównaniami strukturalnymi. Dokonując porównań w czasie, niezbędne

⁴ Wykazywanego w sprawozdaniu przygotowanym według PSR, bądź też oszacowanego samodzielnie, o ile bank stosuje MSR/MSSF.

jest zatem przyjrzenie się współzależności różnych wskaźników, a także innym charakterystykom analizowanego banku.

Przykładowo, wzrost wartości udzielonych przez bank kredytów generalnie jest postrzegany pozytywnie, jednakże nadmierny wzrost (tj. wzrost, którego tempo przekracza pewną wielkość wzorcową – np. 30% rocznie – lub nie jest dostosowany do uwarunkowań makroekonomicznych i wewnętrznych banku) może stanowić zagrożenie dla stabilności banku, zatem zostanie oceniony negatywnie. Ponadto, odmiennie oceniane będzie tempo przyrostu akcji kredytowej w przypadku banku nowo powstałego, a inaczej – banku, który prowadzi ustabilizowaną działalność.

W analizie finansowej analiza zmian w czasie zwana jest niekiedy analizą poziomą (horyzontalną), z racji poziomego porównywania analizowanych danych (wierszy poszczególnych kolumn zawierających dane dla kolejnych okresów).

Analiza czasowa polega na porównaniu wielkości poszczególnych pozycji sprawozdania finansowego w kolejnych badanych okresach. Pozwala to na ocenę dotychczasowych zmian pozycji sprawozdawczych oraz umożliwia wskazanie tendencji i wyznaczenie trendów, mogących np. służyć prognozowaniu kształtowania się analizowanych pozycji w przyszłości.

Zmiany w czasie można wyrazić jako⁵:

- ❖ zmianę bezwzględną,
- ❖ tempo zmian,
- ❖ wskaźnik zmian.

W interpretacji zmian należy odróżnić ocenę tego, które pozycje najbardziej wzrosły (które kwoty zmian były najwyższe), od tego, które pozycje zmieniły się w najwyższym stopniu (których tempo zmian było największe).

Analiza *zmian absolutnych* (bezwzględnych) polega na prezentacji kwot, o jakie zmieniły się dane wielkości. Na tej podstawie określa się kwotę wzrostu lub spadku wartości pozycji w analizowanych okresach:

$$\text{zmiana bezwzględna} = \text{wartość pozycji w badanym okresie} - \text{wartość pozycji w okresie bazowym}$$

np.

- a) jeśli w roku n suma aktywów wyniosła 120 zł, a w roku $n-1$ wynosiła ona 100 zł, wówczas zmiana absolutna wynosi: $120 - 100 = 20$ zł; powiemy zatem, że suma aktywów wzrosła o 20 zł,
- b) jeśli w roku n suma aktywów wyniosła 80 zł, a w roku $n-1$ wynosiła ona 100 zł, wówczas zmiana absolutna wynosi: $80 - 100 = -20$ zł; powiemy zatem, że suma aktywów zmalała o 20 zł.

⁵ M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 256–260.

Tempo zmian (zmiana względna) określane jest jako stosunek zmiany absolutnej do poziomu bazowego (wielkości uznanej za podstawę odniesienia) i informuje o ile procent zwiększyła się lub zmniejszyła wartość badanej pozycji w analizowanych okresach (czyli, jakie było tempo zmian w tych okresach):

$$\text{tempo zmian} = \frac{\text{zmiana bezwzględna}}{\text{wartość pozycji w okresie poprzednim (bazowym)}} \times 100\%$$

np.

a) zmiana bezwzględna w naszym przykładzie wyniosła +20, zatem zmianę względną obliczymy jako: $(20/100) \times 100\% = 20\%$, czyli suma aktywów wzrosła o 20% w stosunku do poprzedniego roku, lub roczne tempo zmiany sumy aktywów wyniosło 20%;

b) przy zmianie bezwzględnej o (-20), zmiana względna wynosi: $[(-20)/100] \times 100\% = -20\%$, czyli suma aktywów zmalała o 20% w stosunku do poprzedniego roku, lub roczne tempo zmiany sumy aktywów wyniosło (-20%).

Wskaźnik zmian (dynamika) jest to relacja poziomu pozycji w danym okresie do jej poziomu w okresie bazowym (np. poprzednim), czyli przyjmuje się, że wartość danej pozycji w poprzednim okresie stanowi 100%:

$$\text{wskaźnik zmian} = \frac{\text{wartość pozycji w badanym okresie}}{\text{wartość pozycji w okresie poprzednim (bazowym)}}$$

Wskaźnik ten można również wyrazić w procentach:

$$\text{wskaźnik zmian} = \frac{\text{wartość pozycji w badanym okresie}}{\text{wartość pozycji w okresie poprzednim (bazowym)}} \times 100\%$$

np.

a) suma aktywów w roku bieżącym stanowi 1,2 (lub 120%) kwoty z roku poprzedniego,

b) suma aktywów w roku bieżącym stanowi 0,8 (lub 80%) kwoty z roku poprzedniego.

Jeżeli wskaźnik dynamiki jest:

- ❖ wyższy od 100% (1,0), oznacza to, że badana wielkość z okresu na okres rośnie,
- ❖ równy 100% (1,0), oznacza to, że badana wielkość nie zmienia się,
- ❖ mniejszy od 100% (1,0), oznacza to, że badana wielkość maleje.

Nie ma konieczności obliczania zarówno wskaźnika tempa zmian, jak i wskaźnika zmian, ponieważ łatwo określić poziom jednego z nich, gdy został określony drugi: dodajemy zmianę względną do 100%, np. a) $100\% + 20\% = 120\% = 1,2$; b) $100\% + (-20\%) = 80\% = 0,8$. Jednoczesne stosowanie obydwu wskaźników jest

zbędne, nie daje bowiem żadnych dodatkowych korzyści. Pamiętać jedynie należy o odpowiednim opisie (interpretacji) obliczonych wskaźników. Powiemy np., że należności wzrosły w ciągu roku o 20% (lub wzrosły w tempie 20% rocznie), bądź też, że należności w roku n stanowią 120% (lub 1,2) wartości na koniec poprzedniego roku.

W przypadku, gdy dysponuje się danymi za kilka kolejnych okresów sprawozdawczych, za podstawę odniesienia (wielkości bazowe) można wybrać:

- ❖ zawsze poprzedni okres – budowane są wówczas tzw. wskaźniki łańcuchowe,
- ❖ zawsze jeden z badanych okresów (np. najstarszy) – tworzy się więc tzw. wskaźniki jednopodstawowe.

W praktyce warto policzyć wskaźniki łańcuchowe (zmiany z okresu na okres) i uzupełnić je wskaźnikami jednopodstawowymi – będziemy wówczas dysponować informacjami o tym, jak zmieniły się dane pozycje w ciągu całego okresu objętego badaniem (np. łącznie w ciągu okresu pięcioletniego), a także szczegółowymi informacjami o zmianach, jakie zachodziły w poszczególnych okresach (czyli z roku na rok).

Istnieje kilka przypadków, gdy nie należy liczyć wskaźników dynamiki. Przede wszystkim ma to miejsce w przypadku ograniczeń matematycznych: gdy w okresie bazowym (stanowiącym podstawę odniesienia) dana wielkość osiągała wartość zerową – musielibyśmy bowiem próbować dzielić przez zero. Kolejnym przypadkiem jest sytuacja, gdy w roku bazowym dana pozycja osiąga wielkość ujemną – tu problemy rodzi interpretacja wyników, konieczne jest bowiem przyjęcie kwoty ujemnej jako 100% i wyrażanie zmian wartości jako odsetek kwoty ujemnej. W przypadku, gdy we wszystkich badanych okresach dana pozycja przyjmuje wartość ujemną, można przyjąć do obliczeń jej wartości bezwzględne, w interpretacji wskazując, że wartości zmian odnoszą się do straty (a nie wyniku), np.: strata zmniejszyła się o połowę, strata dwukrotnie wzrosła. Można jednak wybrać konsekwentne nieobliczanie wskaźników dynamiki również w tych przypadkach (por. tabela 1).

Tabela 1. Przykłady obliczania zmian kwotowych i procentowych

Rok n	Rok $n-1$	Zmiana kwotowa $n - (n-1)$	Zmiana procentowa $n - (n-1)$ $(n-1)$
110	100	+10	+10
200	100	+100	+100
0	100	-100	-100
-100	100	-200	-200
100	100	0	0
100	0	+100	-
0	-100	+100	-
-200	-100	-100	-(ew. -100)
-50	-100	+50	-(ew. +50)

Źródło: M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 259.

R. Pałczyńska-Gościński sugeruje, aby w przypadku, gdy w okresie bazowym występuje wielkość ujemna, tempo zmian liczyć jako relację zmiany absolutnej do wartości bezwzględnej wielkości odniesienia (gdy nie jest ona zerem)⁶:

$$\text{tempo zmian} = \frac{\text{zmiana bezwzględna}}{\text{wartość pozycji w okresie poprzednim (bazowym)}} \times 100\%$$

Przedstawione w poprzednim przykładzie zmiany kwotowe i procentowe pokazuje tabela 2.

Tabela 2. Zmiany kwotowe i procentowe

Rok <i>n</i>	Rok <i>n</i> -1	Zmiana kwotowa <i>n</i> - (<i>n</i> -1)	Zmiana procentowa <i>n</i> - (<i>n</i> -1) (<i>n</i> -1)
110	100	+10	+10
200	100	+100	+100
0	100	-100	-100
-100	100	-200	-200
100	100	0	0
100	0	+100	-
0	-100	+100	+100
-200	-100	-100	-100
-50	-100	+50	+50

Źródło: M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 259.

Gdy podmiot działa w gospodarce inflacyjnej, informacje o dynamice są obciążone skutkiem zmian cen. Nawet jeśli inflacja ma relatywnie niski poziom, w przypadku analiz dotyczących dłuższych okresów jej łączny wpływ może być znaczący. Należy zatem dokonać korekty wskaźników dynamiki o poziom ogólnego tempa wzrostu cen. Dokonujemy tego, wyrażając wartości z roku bazowego (np. z poprzedniego roku) w cenach wybranego okresu (np. bieżącego). Uzyskamy wówczas tzw. wskaźniki zmian realnych, w odróżnieniu od obliczonych wcześniej wskaźników zmian nominalnych:

$$\text{wskaźnik zmian realnych} = \frac{\text{wartość pozycji w badanym okresie}}{\text{wartość pozycji w okresie bazowym} \times (1 + \text{wskaźnik inflacji})} \times 100\%$$

lub

$$\text{wskaźnik zmian realnych} = \frac{\text{wskaźnik zmian nominalnych}}{(1 + \text{wskaźnik inflacji})} \times 100\%$$

⁶ R. Pałczyńska-Gościński, *Dylematy analizy finansowej w ocenie zasadności kontynuacji działalności przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, Nr 3 (59), SKWP, Warszawa 2001.

Jeśli zatem w badanym okresie zanotowano inflację na poziomie 15%, wskaźniki zmian realnych wyniosą:

- a) suma aktywów realnie stanowi $\frac{120}{100 \times 1,15} = \frac{120}{115} = 1,043$ kwoty z poprzedniego roku,
- b) suma aktywów realnie stanowi $\frac{80}{100 \times 1,15} = \frac{80}{115} = 0,695$ kwoty z poprzedniego roku.

Wskaźniki tempa zmian natomiast wynoszą:

- a) suma aktywów realnie wzrosła o
- $$\frac{120 - (100 \times 1,15)}{100 \times 1,15} \times 100\% = \frac{80 - 115}{115} \times 100\% = 4,3\%$$
- b) suma aktywów realnie zmniejszyła się o
- $$\frac{80 - (100 \times 1,15)}{100 \times 1,15} \times 100\% = \frac{80 - 115}{115} \times 100\% = -30,4\%$$

Również w tym przypadku możliwe jest policzenie wskaźników jednopodstawowych; należy wówczas zastosować wskaźnik łącznej inflacji w całym badanym okresie (będący iloczynem wskaźników inflacji w poszczególnych podokresach).

Należy się teraz zastanowić, jakie wskaźniki inflacji powinny być użyte do obliczeń dynamiki realnej. W przypadku większości analiz finansowych (w szczególności dotyczących instytucji finansowych) na ogół jest stosowany wskaźnik zmian cen towarów i usług konsumpcyjnych (CPI), choć w niektórych przypadkach może się okazać, że inny wskaźnik będzie właściwszy.

Przy sprawozdaniach zawierających dane o kształtowaniu się jakichś pozycji w okresie (czyli strumienie – np. rachunek zysków i strat za dany rok) poprawne metodologicznie jest stosowanie wskaźnika inflacji średniorocznej. Gdy analizie poddane są stany jakichś pozycji na dany moment (np. bilans na koniec roku), należy przyjąć do obliczeń wskaźnik rok do roku (lub innych momentów – odpowiednio do dat, na które sporządzone są sprawozdania poddane analizie).

Gdy istnieje możliwość i chęć przeanalizowania większej liczby okresów, możliwe jest zbadanie serii czasowych, które dostarczają cennych informacji umożliwiających szerszą ocenę, a także prognozowanie przyszłych wyników przedsiębiorstwa. W analizie serii czasowych można wyróżnić następujące typy zmian⁷:

- ❖ powtarzający się trend – odzwierciedla wpływ czynników powodujących stopniowy wzrost lub spadek w długim okresie;
- ❖ wahania sezonowe – pojawiające się regularnie w określonych porach roku;
- ❖ fluktuacje cykliczne – powtarzające się zmiany nie występujące w stałych okresach;

⁷ Ch.J. Woelfel, *Rachunkowość banku. Jak zrozumieć i stosować standardy i regulacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 288.

- ❖ przypadkowe lub nieprzewidywalne zmiany – liczne drobne zmiany, z natury przypadkowe, będące skutkiem wielu czynników, w większości relatywnie nieistotnych.

3.2. Porównania w czasie – porównywalność wskaźników śródrocznych

W przypadku porównań w czasie występują sytuacje, gdy analiza sporządzana jest za okresy krótsze niż rok. Wyniki takich analiz porównywane są z wynikami osiągniętymi w analogicznych okresach poprzednich lat. W niektórych przypadkach konieczne lub uzasadnione jest jednak porównanie wskaźników dotyczących okresów śródrocznych (miesiące, kwartałów, półroczy) z wielkościami dla okresów rocznych⁸.

Z najprostszą sytuacją mamy do czynienia w przypadku wskaźników, w których formuła wyrażona jest liczbą dni – tak będzie na przykład w przypadku wskaźników rotacji (w dniach). Ich konstrukcja umożliwia liczenie i porównywanie wskaźników za okresy o różnej długości. Załóżmy, że średni stan aktywów na początek i koniec poprzedniego roku wynosi 150 tys. zł, na koniec pierwszego kwartału nie uległ on zmianie. Przychody ze sprzedaży w ubiegłym roku wyniosły 400 tys. zł, a w pierwszym kwartale bieżącego roku 100 tys. zł. Wskaźniki rotacji majątku w dniach wynoszą więc odpowiednio:

$$\text{dla ubiegłego roku: } WRM = \frac{150}{400} \times 360 = 135 \text{ dni};$$

$$\text{dla pierwszego kwartału bieżącego roku: } WRM = \frac{150}{100} \times 90 = 135 \text{ dni}.$$

Porównania wskaźników z danymi za dowolne okresy jest możliwe dzięki uwzględnieniu w formułe liczby dni w okresie.

Można również porównywać takie wskaźniki, które uwzględniają w swej formułe tylko dane bilansowe (np. wskaźniki struktury bilansu, wskaźniki płynności czy wskaźniki zadłużenia) lub wyłącznie dane z rachunku zysków i strat (np. marżę zysku bądź poziom kosztów). Upływ czasu nie będzie miał na nie wpływu – jest taki sam w odniesieniu do porównywanych wielkości. Ograniczeniem pełnej porównywalności takich wskaźników może być ewentualna sezonowość, która powoduje, że poszczególne okresy śródroczne charakteryzują się różnym kształtowaniem danych finansowych (np. przychodów, kosztów, zobowiązań, gotówki itd.).

W przypadku wskaźników dynamiki oraz tych wskaźników, które wiążą dane bilansowe (stan na moment) z danymi strumieniowymi (stan w danym okresie), a nie uwzględniają długości okresu (np. wskaźniki rentowności), analiza jest utrudniona. Mogą one oczywiście być liczone, ale porównywane jedynie ze wskaźnikami

⁸ M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 299–302.

dotyczącymi okresów tej samej długości, np. poprzedniego miesiąca/kwartału, bądź tego samego miesiąca/kwartału poprzedniego roku.

Przykładowo, średni stan aktywów na początek i koniec poprzedniego roku wynosi 150 tys. zł, na koniec pierwszego kwartału nie uległ on zmianie. Zysk netto w ubiegłym roku wyniósł 80 tys. zł, a w pierwszym kwartale bieżącego roku: 20 tys. zł. Wskaźniki rentowności majątku wynoszą więc odpowiednio:

$$\text{dla poprzedniego roku: } \frac{80}{150} \times 100\% = 53,5\%,$$

$$\text{dla pierwszego kwartału: } \frac{20}{150} \times 100\% = 13,3\%.$$

Wskaźniki zostały policzone prawidłowo, jednak nie mogą one być porównane. Rentowność majątku nie spadła – w pierwszym przypadku uwzględniono zysk za cały rok, podczas gdy w drugim – tylko za jeden kwartał. Porównanie może być dokonane wyłącznie dla okresów o analogicznej długości. Jeśli zatem w pierwszym kwartale poprzedniego roku wypracowano zysk netto w wysokości 19 tys. zł (załóżmy średni stan majątku bez zmian), to rentowność majątku w pierwszym kwartale poprzedniego roku wynosiła 12,7% (19/150). Zatem rentowność majątku w pierwszym kwartale bieżącego roku (13,3%) jest wyższa niż w roku poprzednim.

Powyższe odnosi się także do wskaźników dynamiki: można je porównywać tylko z okresami o analogicznej długości. Przykładowo, jeśli zobowiązania przyrosły w ubiegłym roku o 20% (z poziomu 75 tys. zł na początek roku, do poziomu 90 tys. zł na koniec roku), a w pierwszym kwartale bieżącego roku wskaźnik przyrostu wyniósł 11,1% (przyrost z poziomu 90 tys. zł do 100 tys. zł), to nie można bezpośrednio porównać tych kwot – należy odnieść się do pierwszego kwartału poprzedniego roku (chyba, że celem analizy jest wskazanie, że wzrosło tempo przyrostu określonych wielkości, np. przyrost należności w pierwszym półroczu wyniósł tyle, ile w całym poprzednim roku).

Porównanie wyników analiz za okresy śródroczne z danymi rocznymi lub innymi danymi śródrocznymi (np. kwartalnych z rocznymi) jest możliwe dzięki tzw. urocznieniu (annualizacji) wskaźników. Urocznienie wskaźników może być dokonane poprzez:

- 1) uwzględnienie w obliczeniach wartości pełnego roku, utworzonego przez przesunięcie początku roku obrotowego lub
- 2) podzielenie wskaźnika przez ułamek określający upływ czasu.

W pierwszym podejściu, dla danych bilansowych za początek roku przyjmuje się koniec analogicznego okresu poprzedniego roku (np. jeśli analiza dotyczy drugiego kwartału, to za początek roku przyjmuje się koniec drugiego kwartału poprzedniego roku), a w przypadku danych strumieniowych od danych dotyczących poprzedniego roku odejmuje się wartości dotyczące analogicznego okresu poprzedniego roku (bądź sumuje dane dotyczące wszystkich następujących okresów) (zob. schemat 1).

Schemat 1. Zasada urocznienia wskaźników poprzez przesunięcie początku roku obrotowego

I kwartał 20×1 r.	II kwartał 20×1 r.	III kwartał 20×1 r.	IV kwartał 20×1 r.	I kwartał 20×2 r.	II kwartał 20×2 r.	III kwartał 20×2 r.	IV kwartał 20×2 r.	I kwartał 20×3 r.	II kwartał 20×3 r.
<div style="text-align: center;"> </div>				<div style="text-align: center;"> </div>					
<p>pełny rok dla analiz na koniec I kwartału 20×2 r.</p>				<p>pełny rok dla analiz na koniec II kwartału 20×3 r.</p>					

Takie podejście jest również przydatne do przygotowywania porównywalności danych dla tych podmiotów, w których rok obrotowy kończy się w różnych momentach.

Drugie podejście polega na podzieleniu obliczonego wskaźnika przez ułamek określający wpływ czasu:

$$w_{\text{uroczn.}} = w : \frac{n}{12} = w \times \frac{12}{n},$$

gdzie: n oznacza liczbę miesięcy, jaka minęła od początku roku obrotowego.

Przykładowo, wskaźnik upływu czasu wynosi 1/12 dla pierwszego miesiąca, 2/12 (czyli 1/6) dla drugiego miesiąca, 3/12 (czyli 1/4) dla pierwszego kwartału itd.

Jest to zatem dodanie do wielkości strumieniowych takich samych kwot dotyczących kolejnych okresów roku. Rozwiązanie to obarczone jest przyjętym założeniem, że analizowane wielkości będą się zmieniały w kolejnych okresach roku w taki sam sposób jak dotychczas. Może być zatem stosowane wyłącznie ze wskazaniem tego założenia (zob. schemat 2).

Schemat 2. Zasada urocznienia wskaźników poprzez przesunięcie początku roku obrotowego

I kwartał 20×2 r.	II kwartał 20×2 r.	III kwartał 20×2 r.	IV kwartał 20×2 r.
<div style="text-align: center;"> </div>			
<p>pełny rok dla analiz na koniec I kwartału 20×2 r.</p>			

Stosowanie tej metody ilustrują przykłady:

- ❖ Rentowność majątku w pierwszym kwartale wyniosła 13,3%, co po urocznieniu (czyli przemnożeniu przez 4) daje wartość $13,3 \times 4 = 53,2\%$. Porównując ten wynik z danymi za poprzedni rok, stwierdzamy, że poziom rentowności nie uległ zmianie. Jeśli po trzecim kwartale zysk wyniesie np. 70 tys. zł, wówczas wskaźnik rentowności majątku za trzy kwartały wyniesie 46,7% (70/150), co po urocznieniu daje $46,7\% \times 4/3 = 62\%$, zatem możemy powiedzieć, że w stosunku rocznym rentowność majątku wzrosła;
- ❖ Wskaźnik przyrostu zobowiązań w pierwszym kwartale roku wyniósł 11,1%, co po urocznieniu daje 44,4% ($11,1 \times 4$), zatem przyrost jest znacznie szybszy niż w całym roku (20%).

Poprzez zabieg urocznienia wskaźników obliczonych dla okresów krótszych niż rok, można je porównywać z danymi rocznymi. Istnieje jednak ważny warunek, który musi być spełniony: brak sezonowości. W przypadku, gdy przychody i/lub koszty (a zatem i wynik) oraz zmiany określonych pozycji bilansowych nie kształtują się równomiernie w ciągu roku i mówimy o zjawisku sezonowości, nie należy dokonywać urocznienia wskaźników i porównywania ich z danymi rocznymi.

4. PORÓWNANIE W PRZESTRZENI

4.1. Zasady porównań w przestrzeni

W analizie finansowej konieczne jest dokonanie porównań szerszych niżli ograniczonych do danych wewnętrznych – wymagane są badania przestrzenne, zwane też poziomymi lub geograficznymi. Dotyczą one tych samych elementów występujących w różnych jednostkach w tym samym czasie, w tych samych warunkach rynkowych⁹.

Dopiero porównanie wyników osiągniętych przez bank z efektami działań innych podmiotów pozwala na wydanie odpowiedniego osądu wartościującego. Przykładowo, jeżeli bank osiąga rentowność kapitałów własnych na poziomie 15%, to można to uznać za wynik satysfakcjonujący. Jeżeli wszakże konkurenci w tym samym okresie odnotowali ten wskaźnik na poziomie np. 20%, to ocena banku zmienia się. Dodać tu jednak należy, że analiza przestrzenna winna być uzupełniana analizą czasową. Ocena banku zmieni się bowiem w zależności od obserwowanych trendów. Jeśli w poprzednim okresie bank charakteryzował omawiany wskaźnik na poziomie 5%, a konkurenci: 30%, to ocena – jakkolwiek wciąż nie jest w pełni pozytywna, to jednak jest lepsza: bank odnotował bowiem trzykrotną poprawę wskaźnika, podczas gdy konkurenci – jego spadek o 1/3. Raz jeszcze należy zatem podkreślić, że analiza finansowa nie może być zawężana do prostej oceny pojedynczych wskaźników. Konieczne jest ich wieloaspektowe relatywizowanie.

Porównania zewnętrzne – w zależności od celów analizy – mogą być dokonywane z¹⁰:

- ❖ wielkościami średnimi dla sektora bankowego (lub odpowiedniego podsektora) – wielkościami dotyczącymi wszystkich banków operujących w danym sektorze; w porównaniach takimi wiąże się pewne ograniczenie metodologiczne: dane sektorowe uwzględniają dane analizowanego podmiotu, zatem osiągane wyniki wpływają na średnie branżowe – w przypadku gdy podmiot ma znaczący udział

⁹ Chyba, że celem analizy jest np. określenie wpływu odmiennych warunków na wyniki przedsiębiorstw.

¹⁰ M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 296–297.

w sektorze, należałoby z danych dla całego sektora usunąć dane analizowanego przedsiębiorstwa (tym samym analizy odnoszone będą do wszystkich pozostałych podmiotów z sektora); najczęściej jednak w praktyce pomija się tę kwestię;

- ❖ średnimi danymi dotyczącymi kilku podmiotów z tego samego sektora – porównania mogą odnosić się np. do grupy lub poszczególnych bezpośrednich konkurentów, do grupy wybranej pod względem jakiejś cechy (np. podmiotów giełdowych, podmiotów o określonym profilu lub obszarze działania itp.), do najlepszych podmiotów¹¹ itp.; jeżeli celem analizy jest ocena wyników podmiotu na tle podobnych (porównywalnych) banków, konieczne jest wprzód ustalanie kryteriów porównywalności; niekiedy porównaniom poddana jest nie wartość średnia, lecz średnia ważona (np. sumą bilansową lub inną kategorią istotnie różnicującą podmioty w grupie porównawczej);
- ❖ wielkościami średnimi dla innych sektorów – jest to uzasadnione w przypadku, gdy celem badania jest porównanie określonych aspektów działalności przedsiębiorstw różnych branż (np. ocena rentowności osiągananej przez podmioty z różnych sektorów) lub ocena wyników różnych podmiotów funkcjonujących na tym samym rynku geograficznym.

W przypadku większości analiz największą wartość merytoryczną mają porównania z konkurentami. Kluczową kwestią metodologiczną stanowi tu odpowiedni dobór podmiotów, z którymi porównywany jest analizowany bank. Podmioty porównywalne (podobne) powinny prowadzić działalność w tym samym obszarze merytorycznym (sektorze i ewentualnie podsektorze gospodarki), mieć zbliżoną ofertę oraz krąg jej odbiorców, wielkość (np. mierzoną sumą bilansową, kapitałami, wielkością przychodów, zatrudnienia itd.) i ewentualnie także podobny model biznesowy. Takie porównania umożliwiają ocenę tego, jakie wyniki są osiągane przez poszczególne podmioty w analogicznych warunkach – czyli, jak dobrze wykorzystują one szanse i unikają zagrożeń wynikających z otoczenia. Grupa podmiotów przyjętych do porównań nazywana jest czasem grupą rówieśniczą lub grupą banków równorzędnych (*peer group*).

Warto tu wskazać, że jednym z narzędzi analitycznych nadzoru bankowego jest Raport Wskaźników Ekonomiczno-Finansowych Banku na tle Grupy Rówieśniczej¹². W Raporcie, oprócz informacji dotyczących pojedynczego banku, znajdują

¹¹ Niekiedy stosowane są też porównania do podmiotu najlepszego pod względem jakiejś cechy – takie porównania mogą jednak prowadzić do utworzenia „idealnego wzorca”, którego istnienie w praktyce jest niemożliwe, z powodu ograniczeń wynikających z zależności między różnymi wielkościami finansowymi (wymuszałyby bowiem pogodzenie niekiedy sprzecznych lub trudnych do pogodzenia stanów, np. jednoczesnego osiągnięcia bardzo wysokiej rentowności i utrzymania wysokiej płynności); takie porównania muszą zatem dotyczyć tylko wybranych analiz odcinkowych.

¹² NBP, GINB, *Instrukcja do Raportu Wskaźników Ekonomiczno-Finansowych Banku na tle Grupy Rówieśniczej*, sierpień 2005 r., http://www.knf.gov.pl/dla_rynku/Informacje_dla_podmio-

się także średnie dla grupy rówieśniczej danego banku oraz ranking w centylach dla poszczególnych wskaźników banku na tle grupy. Banki są przypisane do grup rówieśniczych, aby umożliwić wyliczenie średnich wskaźników dla banków¹³, o wspólnych cechach i podobnym profilu działania. Banki spółdzielcze przyporządkowywane są do grup rówieśniczych na podstawie wielkości aktywów (wyodrębniono 9 grup). Banki komercyjne podzielone są na grupy zgodnie z profilem działalności (grupa może składać się minimum z sześciu banków)¹⁴.

Oczywiście analitycy mogą tworzyć dla własnych celów grupy rówieśnicze składające się z dowolnie dobranych podmiotów, kierując się własnymi kryteriami odpowiadającymi celom przeprowadzanych badań¹⁵.

4.2. Wielowymiarowa analiza porównawcza – wskaźnik syntetyczny

Pojedyncze mierniki nie określają odpowiednio sytuacji finansowej banku, zatem na podstawie porównań poszczególnych wskaźników charakteryzujących bank z odnośnymi wskaźnikami charakteryzującymi sektor, bądź wybraną grupę banków, z uwzględnieniem tendencji ich zmian w czasie, nie jest możliwe dokonanie całościowej oceny kondycji finansowej banku. Z uwagi na współzależności zachodzące między wskaźnikami, obraną strategią finansową banku i konkretne

tow_nadzorowanych/Sektor_bankowy_info_dla_podmiotow/instrukcja_do_reef.html. Raport na bazie informacji przekazywanych przez banki do NBP na podstawie Uchwały Zarządu NBP w sprawie trybu i szczegółowych zasad przekazywania przez banki do Narodowego Banku Polskiego danych niezbędnych do ustalania polityki pieniężnej i okresowych ocen sytuacji pieniężnej państwa oraz oceny sytuacji finansowej banków i ryzyka sektora bankowego.

¹³ Średnie grupy rówieśniczej wyliczane są poprzez dzielenie sum liczników danego wskaźnika przez sumę jego mianowników.

¹⁴ Banki spółdzielcze przyporządkowywane są do grup rówieśniczych na podstawie wielkości aktywów (wyodrębniono 9 grup: od 63 do 79). Banki komercyjne podzielone są na grupy zgodnie z profilem działalności (grupa może składać się minimum z sześciu banków):

19 – Banki regionalne i zrzeszające,

20 – System banków komercyjnych,

21 – Banki hipoteczne,

22 – Banki obsługujące rynek motoryzacyjny,

23 – Banki detaliczne – obsługujące osoby fizyczne,

24 – Banki korporacyjne – obsługujące klientów instytucjonalnych,

25 – Banki uniwersalne – obsługujące klientów instytucjonalnych i detalicznych,

26 – Oddziały instytucji kredytowych.

Banki, których ze względu na specyfikę nie można przyporządkować do żadnej z grup rówieśniczych, porównywane są do średnich wskaźników całego systemu banków komercyjnych, stanowiącego grupę 20. Składy grup rówieśniczych nie są podawane bankom do wiadomości.

¹⁵ Przykładowo, Bank PKO BP S.A. w sprawozdaniu z działalności publikuje kluczowe wielkości finansowe w porównaniu do grupy rówieśniczej, w skład której wchodzi: Pekao S.A., BRE Bank S.A., ING Bank Śląski S.A., BZ WBK S.A.; dane ważone są sumą bilansową (dane do analizy porównawczej pochodzą z raportów rocznych wymienionych banków).

uwarunkowania działalności, ocena poszczególnych wskaźników może być zróżnicowana (przykładowo, bank osiągający bardzo dobre wskaźniki rentowności może charakteryzować się gorszą płynnością i wypłacalnością). Całościowa ocena musi więc uwzględniać wszystkie aspekty działalności banku.

Przeprowadzenie takiej oceny jest ułatwione poprzez skonstruowanie miar agregatowych, które mogą być wykorzystane do syntetycznego opisu stanu zjawisk i procesów finansowych banku¹⁶.

Zaletą takiego miernika jest możliwość syntetycznego ujęcia oceny finansowej banku, podsumowującego analizę kilku obszarów, przeprowadzoną na podstawie wybranych wskaźników cząstkowych. Budowa miernika agregującego najistotniejsze wskaźniki cząstkowe z różnych obszarów analizy finansowej ułatwia taką ocenę. Dużą zaletą takiego podejścia jest możliwość bezpośredniego porównania sytuacji finansowej podmiotu z jego konkurentami, bądź też poszczególnych jednostek wewnętrznych instytucji – w przypadku gdy analiza przeprowadzana jest w odniesieniu do nich. Możliwe jest zatem stworzenie rankingu podmiotów danego rodzaju (banków lub ich jednostek wewnętrznych – np. oddziałów), umożliwiającego ich uporządkowaną prezentację, w zależności od postrzeganej ogólnej oceny. Ranking jest cennym źródłem informacji o relatywnej ocenie instytucji finansowej (jednostki wewnętrznej), uwzględniającym pozycję na tle podmiotów porównywalnych¹⁷.

O istotności rankingu i jego przydatności decydują dwa podstawowe elementy¹⁸:

- ❖ dobór wskaźników cząstkowych – cech, poddawanych ocenie: powinny być tu uwzględnione obszary o najistotniejszym znaczeniu dla kreowania wyników i wartości banku, jego obecnej i przyszłej pozycji rynkowej;
- ❖ sposób konstrukcji wskaźnika zagregowanego: należy opracować metodę łączenia wskaźników cząstkowych w ogólnym mierniku; metoda ta powinna uwzględniać postrzeganą istotność poszczególnych cech, akcentując jej poziomy pożądaną przez oceniającego.

Wskaźnik agregatowy jest miernikiem syntetycznym, tworzonym w celu przeprowadzenia oceny porównawczej kilku jednostek, może także być zastosowany do oceny danej jednostki z perspektywy czasu lub w odniesieniu do ustanowionego wzorca. Posługiwanie się wskaźnikiem syntetycznym ma tę zaletę, że sprowadza analizę wielowymiarową (analizę wielu zmiennych) do badania tylko jednej zmiennej, będącej agregatem mierników cząstkowych.

Tworzenie modelu analizy wskaźnika syntetycznego przebiega zasadniczo w trzech etapach (w obrębie których stosowane są różnorodne podejścia i metodologie):

¹⁶ A. Kopiński, *Analiza finansowa...*, *op. cit.*, s. 59.

¹⁷ M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, *op. cit.*, s. 585–595.

¹⁸ M. Marcinkowska, *Wartość banku. Kreowanie wartości i pomiar wyników działalności banku*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2003, s. 354.

- 1) Wybór kryteriów oceny i szczegółowych mierników;
- 2) Doprowadzenie mierników do wielkości porównywalnych;
- 3) Konstrukcja miernika zagregowanego.

Wybór wskaźników cząstkowych uzależniony jest przede wszystkim od rodzaju ocenianych podmiotów oraz celu przeprowadzania oceny. Odmienny zestaw miar będzie bowiem możliwy do zastosowania wobec instytucji finansowych, a inny – względem np. ich oddziałów. W odniesieniu do jednostek wewnętrznych nie ma możliwości lub nie jest uzasadnione obliczanie wielu miar (np.: współczynnika wypłacalności, wskaźników płynności, wskaźników giełdowych, struktury finansowania, wskaźnika rentowności aktywów lub kapitałów własnych – chyba że kapitał alokowano na jednostki wewnętrzne według akceptowalnych zasad itp.).

Cel i zakres analizy determinują dobór wskaźników, jakie uznano za możliwe i zasadne do obliczenia. Mierniki oceniające dokonania przedsiębiorstwa lub ośrodka odpowiedzialności winny¹⁹:

- ❖ być adekwatne – dobrze opisywać zdarzenia i procesy,
- ❖ pozwalać oceniać istotne aspekty zjawiska i analizować kooperację funkcji i jednostek organizacyjnych,
- ❖ być użyteczne – przydatne w ocenie ośrodka i podejmowania decyzji,
- ❖ pozwalać na przeprowadzenie porównań dokonań w czasie,
- ❖ mieć jasną konstrukcję,
- ❖ zapewniać bodźce do realizacji zdefiniowanych celów,
- ❖ mieć odpowiednią efektywność, rozumianą jako relację między efektami stosowania miernika a kosztami jego uzyskania,
- ❖ być zgodne i spójne z innymi informacjami o podmiocie,
- ❖ zapewniać odpowiedni poziom agregacji – rozpatrywany w stosunku do potrzeb związanych ze stosowanymi metodami analitycznymi i sposobem podejmowania decyzji,
- ❖ być nieskorelowane (lub słabo skorelowane) ze sobą (aby nie powielać tych samych informacji), a silnie skorelowane ze zmiennymi nie znajdującymi się w modelu,
- ❖ mieć wysoką zmienność wśród wszystkich badanych jednostek.

Najistotniejszą przesłanką jest dobór wskaźników istotnych z punktu widzenia oceny jakiejś cechy. Wskaźniki można uznać za istotne, jeśli adekwatnie odzwierciedlają stan jakiejś cechy, a ich wartość jest zróżnicowana między kolejno ocenianymi jednostkami (jeśli ocena ma być dokonywana cyklicznie, należy wziąć pod uwagę zróżnicowanie wartości w czasie; może się bowiem zdarzyć przypa-

¹⁹ Szerzej: E. Nowak (red.), *Controlling w przedsiębiorstwie. Koncepcje i instrumenty*, ODDK, Gdańsk 2003, s. 180; M. Sierpińska, B. Niedbała, *Controlling operacyjny w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 115–116; W. Pluta, *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych*, PWE, Warszawa 1997, s. 45.

dek, gdy jednostki porównywane w jednym okresie będą miały zbliżoną wartość jakiegoś wskaźnika, co nie przesądza o jego nieistotności). Należy także dążyć do równomiernej reprezentacji wskaźników służących ocenie poszczególnych obszarów oraz nie powielania informacji już dostarczonych przez wybrane miary. Mimo że zadaniem wskaźnika agregatowego jest dokonanie syntezy oceny na podstawie wielu mierników, nie zwalnia to z wymogu ograniczenia ilości wskaźników cząstkowych. Choć syntetyczna analiza wielowymiarowa daje znacznie większe możliwości uwzględnienia wskaźników cząstkowych, to nie należy nadmiernie rozbudowywać zakresu mierników, ale raczej dążyć do zachowania przejrzystości i czytelności modelu. Gdy ocena wymaga zastosowania dużej liczby wskaźników, warto pogrupować je w jednorodne obszary (np. bezpieczeństwo, rentowność, efektywność, jakość, rozwój itp.), w ramach których będzie przeprowadzana szczegółowa analiza (jest to tzw. metoda hierarchicznej analizy problemu).

Po wyborze wskaźników należy dokonać ich klasyfikacji, uwzględniając przy tym ewentualne wymagane progi lub zalecane przedziały wartości (będzie to niezbędne przy ocenie tych wskaźników). Wyróżnia się trzy rodzaje wskaźników:

- 1) stymulanty – im wyższa wartość wskaźnika, tym lepsza ocena jednostki,
- 2) destymulanty – im niższa wartość wskaźnika, tym lepsza ocena,
- 3) nominanty – wskaźniki, w przypadku których nie należy dążyć do ich minimalizacji ani maksymalizacji, lecz wskazane jest osiągnięcie określonej wartości (lub wartości mieszczącej się w danym przedziale).

W przypadku każdej klasy wskaźników możliwe jest określenie wymaganego progu lub przedziału granicznego. Mogą one wynikać z wytycznych prawnych (w przypadku norm ostrożnościowych, np.: normy płynności, współczynnik wypłacalności), wielkości przyjętych w planie finansowym (np. minimalna wymagana stopa zwrotu, maksymalny dopuszczalny udział kredytów zagrożonych, minimalny i maksymalny dopuszczalny rozwój akcji depozytowej i kredytowej, minimalny lub maksymalny udział poszczególnych rodzajów lokat w portfelu inwestycyjnym itp.) lub innych poziomów postulowanych (np. przez rynek).

Kolejnym krokiem w budowie modelu oceny syntetycznej jest zamiana wartości poszczególnych mierników na liczby porównywalne. Wymaga to pozbawienia mierników ich mian i doprowadzenia do jednakowego rzędu wielkości. W praktyce spotykane są następujące metody porządkowania obiektów wielocechowych:

- ❖ metoda rangowania,
- ❖ metody wzorcowe (wzorca rozwoju),
- ❖ metody bezwzorcowe (odnoszą się do wielkości zmiennej syntetycznej).

Metoda rangowania jest najprostsza. Polega ona na zastąpieniu wartości wskaźnika jego rangą (czyli miejscem w rankingu jednostek pod kątem tej cechy); im niższa wartość rang, tym wyższa ocena jednostki²⁰. Stymulanty szeregowane są

²⁰ Por.: M. Capiga, R. Kurzak, *Miary syntetyczne w ocenie banków*, „Miesięcznik Bank”, Nr 10/1998.

od najwyższych do najniższych wartości, destymulanty – odwrotnie, problem nastrożają nominanty – możliwe jest tu zastosowanie rozwiązania polegającego na przypisaniu pierwszej pozycji wszystkim jednostkom, dla których wartość wskaźnika spełnia nominalny wymóg, i ostatniej – pozostałym, lub: przypisaniu pierwszej pozycji wszystkim jednostkom, dla których wartość wskaźnika spełnia nominalny wymóg, a pozostałym – kolejno według odległości od poziomu/przedziału wymaganego. Choć niewątpliwą zaletą metody jest jej prosty i nieskomplikowany charakter, to jednak olbrzymią wadą jest brak dokonania oceny wartości wskaźników, a jedynie ograniczenie się do oceny relatywnej wartości – w odniesieniu do innych jednostek (może to zatem prowadzić do sytuacji, w której oczywiście niezadowolający poziom jakiejś cechy zyska dobrą ocenę wyłącznie dlatego, że inne jednostki odnotowały jeszcze gorsze wyniki), a także brak zróżnicowania oceny ze względu na różnice między poziomami wskaźników różnych jednostek (zarówno minimalne, jak i bardzo duże różnice między kolejnymi jednostkami dają takie samo miejsce w rankingu).

Metoda wzorca rozwoju niweluje niektóre wady metody rangowania. W podejściu tym wyznaczany jest tzw. wzorzec rozwoju, czyli macierz składająca się z najlepszych wartości dla poszczególnych zmiennych. Następnie dla każdej jednostki obliczana jest odległość od tak określonego wzorca: dla każdej obserwacji wyznaczana jest miara rozwoju (przyjmująca wartości z przedziału $<0,1>$); im bliższa jest wartość danego wskaźnika wartości wzorcowej, tym bliższa jest miara rozwoju dla tej jednostki. W praktyce najczęściej stosuje się odległość Euklidesa. Zmienna taka nie jest unormowana, co może utrudniać porównania (można jednak dokonać jej unormowania). Zaletą tego podejścia jest uwzględnienie konieczności zróżnicowania oceny, w zależności nie tylko od miejsca w rankingu, ale i stopnia zróżnicowania wartości wskaźników. Pewnym ograniczeniem jest abstrahowanie od występowania współzależności wskaźników: wzorzec tworzą najlepsze wyniki osiągnięte przez poszczególne jednostki, a zatem może wystąpić sytuacja, w której nie jest ani teoretycznie, ani praktycznie możliwe osiągnięcie najlepszej wartości miary syntetycznej, ze względu na fakt, że częstokroć wybitne wartości jednych wskaźników uniemożliwiają osiągnięcie bardzo dobrego poziomu innych wskaźników (typowym przykładem konfliktu cech jest najczęściej rentowność i ryzyko: na ogół nie jest możliwe maksymalizowanie rentowności przy jednoczesnym minimalizowaniu poziomu ryzyka). Rozwiązaniem może tu być opracowanie teoretycznego wzorca, który uwzględniałby współzależności między wskaźnikami, jednak wówczas pojawia się ryzyko nieuwzględnienia konkretnych warunków i okoliczności, w jakich funkcjonowały oceniane jednostki.

Metody bezwzorcowe wykorzystują metodę sum standaryzowanych wartości.

Normalizacja pozwala na najlepsze przygotowanie wskaźników do wyliczenia miernika zagregowanego. Polega ona na przekształceniu wartości bezwzględnych różnoimiennych cech w relatywne, porównywalne. Celem normowania jest na ogół

wprowadzenie addytywności w zbiorach wartości cech o różnych mianach oraz określenie na zbiorze wartości cech funkcji preferencyjnej przez wprowadzenie elementu wartościowania stanów cechy²¹.

Stosowanych jest wiele sposobów normalizacji, na ogół przyjmuje się przedział $<0,1>$ lub $<-1,1>$. Jedną z możliwości jest zastąpienie wartości wskaźnika ilorazem jego odległości od wartości maksymalnej – w przypadku stymulant lub minimalnej – w przypadku destymulant i obszaru zmienności wskaźnika (różnicy między wartością maksymalną i minimalną). Ogólna formuła normalizacji cech polega na odniesieniu wartości poszczególnych zmiennych opisujących obiekty do podstawy normalizacji²².

Jedną z metod normalizacji jest standaryzacja. Polega ona na zamianie wartości wskaźników zmiennymi, które mają rozkład normalny o wartości oczekiwanej 0 i odchyleniu standardowym 1. Zmienna zestandaryzowana jest ilorazem różnicy między wartością wskaźnika dla danej jednostki i wartością średnią wskaźnika dla wszystkich jednostek – w przypadku stymulant (w przypadku destymulant: różnicy między wartością średnią wskaźnika i wartością dla danej jednostki) oraz odchylenia standardowego wskaźnika dla wszystkich jednostek. H. Strahl zaproponowała zasady normalizacji, które umożliwiają uwzględnienie w modelu wszystkich typów zmiennych (w tym nominant, sprawiających na ogół najwięcej problemów), a przy tym zastosowanie ewentualnych wartości progowych lub przedziałów granicznych²³.

Miernik zagregowany dla poszczególnych jednostek obliczany jest jako suma znormalizowanych wartości wskaźników charakteryzujących je. W przypadku, gdy pożądane jest zróżnicowanie znaczenia poszczególnych wskaźników w ogólnej ocenie, miernik zagregowany jest wskaźnikiem średnioważonym, czyli sumą iloczynów znormalizowanych wskaźników cząstkowych i wag przypisanych danej cesze. Wagi odzwierciedlają relatywne znaczenie danego wskaźnika w relacji do pozostałych miar.

Jeden z najprostszych sposobów wyznaczenia wag polega na porównywaniu wszystkich wskaźników parami i wskazywaniu tych, które (w danej parze) postrzegane są jako bardziej znaczące w ogólnej ocenie (wskaźnik uznany za ważniejszy ma przypisywaną wartość 1, drugi – wartość 0); wagi powstają poprzez zsumowanie punktów zebranych przez danych wskaźnik i odniesienie tej wartości do łącznej wartości przyznanych punktów. Przy tym podejściu trudno jest czasem dokonać wyboru między wskaźnikami, nie jest także możliwe zaakcentowanie istotnej róż-

²¹ E. Nowak, *Syntetyczna ocena kondycji finansowej przedsiębiorstw*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP Nr 36, Warszawa 1996.

²² Przykłady metod normalizacji zawierają np. prace: E. Nowak, *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PWE, Warszawa 1990, s. 89; M. Łuniewska, W. Tarczyński, *Metody wielowymiarowej analizy porównawczej na rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 13.

²³ D. Strahl, *Modele zarządzania bankiem (model Triada)*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1996.

nicy między znaczeniem cech. Rozwiązaniem jest tu rozszerzenie zakresu wartości punktów, które określają względne znaczenie wskaźników.

Ostateczny miernik zagregowany (wskaźnik syntetyczny) ma postać:

$$\text{wskaźnik syntetyczny} = \sum_{i=1}^n w_i \times m_i,$$

gdzie:

m_i – miernik (wskaźnik) cząstkowy,

w_i – waga przypisana miernikowi i .

Wskaźnik w tej postaci może być podstawą porównawczej oceny podmiotów oraz ich jednostek wewnętrznych. Podobnie jak w przypadku wskaźników finansowych, ocena ta może być przeprowadzona: w relacji do innych podmiotów, planu finansowego, wyznaczonego wzorca (optimum), a także poprzez porównania w czasie (pod warunkiem zachowania niezmienionej metodologii).

5. PORÓWNANIA Z WIELKOŚCIAMI WZORCOWYMI

5.1. Porównania z wielkościami postulowanymi

Kolejnym wymiarem porównań są odniesienia do wielkości postulowanych lub uznanych za wzorcowe (*benchmark* – wzorzec). *Benchmarking* polega na dokonywaniu porównań wyników analiz z cechami postulowanymi, modelami, normami itp. Pożądana wartość różnych wskaźników, optymalna z punktu widzenia jakiejś cechy (np. ogólnej kondycji finansowej podmiotu), ustalana jest arbitralnie, na podstawie badań empirycznych lub teoretycznych.

Wielkościami tymi mogą być dane zawarte w planach, budżetach lub prognozach, bądź przyjęte wewnętrznie normy czy limity. W przypadku norm ostrożnościowych limity określone są w regulacjach nadzorczych (dotyczy to np. współczynnika wypłacalności, norm płynności, limitów koncentracji zaangażowań itd.). Ponadto w przypadku niektórych wskaźników mogą być określone wielkości postulowane, uznane przez rynek za optymalne. Ma to miejsce w przypadku niektórych wskaźników rentowności (np. minimalna pożądana wartość stopy zwrotu z kapitału własnego wynosi 15%) lub wskaźników kosztowych (np. relacja C/I, czyli kosztów działalności do wyniku działalności bankowej nie powinna przekraczać 50% lub poziom kosztów działania i amortyzacji w relacji do średniego stanu aktywów nie powinien być wyższy niż 3,5%).

Wzorce mogą określać nie tylko wartości poszczególnych cech, ale także pożądane relacje między różnymi cechami (np. wskaźnikami dynamiki niektórych wielkości ekonomicznych, rotacji niektórych pozycji majątku i kapitałów itd.).

Wyznaczenie optymalnej wielkości wskaźnika nie jest jednoznaczne, wiąże się z celami i opiniami badacza i może różnić się w zależności od zapatrywań osoby ustalającej ów wzorzec. Dodajmy, że ponieważ punkt widzenia nadzorców rynkowych często nie pokrywa się z punktem widzenia niektórych innych interesariuszy przedsiębiorstw (np. właścicieli), wielkości wzorcowe wskaźników będących normami ostrożnościowymi mogą stanowić swoisty kompromis oczekiwań tych grup, czyli być wypadkową wyznaczającą optimum wielokryterialne. Tym samym ze stymulant z określoną wartością progową (pożądana wartość jest wyższa, nie niższa niż x), stają się one nominantami z określonym przedziałem wartości. Przykładowo, minimalna wartość współczynnika wypłacalności określona w przepisach wynosi 8%²⁴, pożądana przez nadzorców wartość to minimum 10%, zaś z punktu widzenia właściciela wskaźnik ten nie powinien przekraczać np. 12% lub 15%. Dlatego wartość optymalna tego miernika zostanie ustalona w przedziale 10–12% lub 10–15%.

Wzorzec powinien być sformułowany z uwzględnieniem warunków funkcjonowania podmiotów oraz wyników typowych dla danego sektora. Ponadto, ponieważ różnym fazom cyklu życia przedsiębiorstwa odpowiadają odmienne charakterystyki, potrzeby kapitałowe i możliwości ich zaspokojenia oraz wyniki finansowe²⁵, odmienne wzorce winny być określone dla poszczególnych faz istnienia przedsiębiorstw.

5.2. Analiza odchyień

Jedną z wielkości będących podstawą do porównań osiągniętych wyników są wielkości planowane. Pogłębiona analiza przyczyn zmian może być dokonana z wykorzystaniem oceny odchyień, stosowanej w badaniu zmian wielkości danego zjawiska w odniesieniu do wielkości planowanych.

Wśród metod analizy odchyień znajdują się²⁶:

- ❖ metoda kolejnych podstawień,
- ❖ metoda reszty,
- ❖ metoda różnic cząstkowych,
- ❖ metoda podstawień krzyżowych,
- ❖ metoda funkcyjna,
- ❖ metoda logarytmowania.

Metody te pozwalają na ocenę wpływu poszczególnych czynników na ogólne odchylenie poziomu danego zjawiska. Zastosowanie każdej z nich prowadzi do uzyskania innych wyników rozłożenia ogólnego odchylenia na poszczególne czynniki.

²⁴ Dla banków działających dłużej niż 2 lata.

²⁵ Patrz A. Damodaran, *Corporate Finance. Theory and Practice*, Second ed., John Wiley & Sons 2001, s. 512, 562.

²⁶ L. Bednarski, T. Waśniewski, *Analiza finansowa w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, t. I, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996, s. 142 i nast.

Omówimy tylko dwie z powyższych metod – najczęściej stosowane: kolejnych podstawień i podstawień krzyżowych²⁷.

Metoda kolejnych podstawień może być stosowana, gdy między zmiennymi istnieje związek wyrażony iloczynem, ilorazem lub sumą badanych czynników. Badanie przyczyn zmienności poziomu wskaźnika zaczyna się od ustalenia jego łącznej zmiany ($w_1 - w_0$), a następnie oblicza odchylenia cząstkowe poprzez dokonanie kolejnych podstawień w odniesieniu do poszczególnych czynników. Suma odchyleń cząstkowych jest równa odchyleniu łącznemu.

Rozważmy przykład dekompozycji wskaźnika rentowności kapitałów własnych na iloczyn wskaźników rentowności majątku i mnożnika kapitałowego:

	n_0	n_1	Zmiana	
			$n_1 - n_0$	$(n_1 - n_0)/n_0$
ROA	20,0%	18,3%	-1,7 pkt. proc.	-8,3%
EM	1,67	1,50	-0,17	-10,0%
ROE	33,3%	27,5%	-5,83 pkt. proc.	-17,5%

W ciągu roku wskaźnik uległ obniżeniu o 5,83 pkt. proc. Obydwa czynniki (rentowność majątku i mnożnik kapitałowy) miały na tę zmianę ujemny wpływ (obydwa czynniki przyczyniły się do obniżenia rentowności kapitałów). Aby obliczyć wpływ każdego z czynników na zmianę łączną obliczamy:

iloczyn zmiany ROA i wskaźnika EM₀: $(-1,7) \times 1,67 = -2,78$ pkt. proc.

iloczyn zmiany EM i wskaźnika ROA₁: $(-0,17) \times 18,3 = -3,06$ pkt. proc.

Łączne odchylenie wynosi: $(-2,78) + (-3,06) = (-5,83)$ pkt. proc.

Zatem na obniżenie wskaźnika rentowności kapitałów silniejszy wpływ miało obniżenie mnożnika kapitałowego o 0,17 – spowodowało to obniżenie wskaźnika ROE o 3,06 pkt. proc. Obniżenie rentowności majątku o 1,7 pkt. proc. spowodowało zmniejszenie poziomu ROE o 2,78 pkt. proc.

Obliczenia powyższe wynikają z następujących zależności:

poziom wskaźnika w roku 1 wynosi $W_1 = g_1 \times p_1$,

poziom wskaźnika w roku 0 wynosi $W_0 = g_0 \times p_0$,

zatem zmiana poziomu wskaźnika to: $W_1 - W_0 = g_1 \times p_1 - g_0 \times p_0$.

²⁷ M. Marcinkowska, *Ocena działalności...*, op. cit., s. 303–307.

Wobec tego odchylenia cząstkowe wynoszą:

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } g: R_g = g_1 \times p_0 - g_0 \times p_0,$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } p: R_p = g_1 \times p_1 - g_1 \times p_0.$$

Czyli po uproszczeniu:

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } g: R_g = (g_1 - g_0) \times p_0,$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } p: R_p = g_1(p_1 - p_0).$$

W naszym przykładzie zastosowaliśmy:

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą ROA: } R_{ROA} = (ROA_1 - ROA_0) \times EM_0,$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą EM: } R_p = ROA_1(EM_1 - EM_0).$$

Wzory te możemy oczywiście zastosować również do wskaźników obliczanych jako iloraz. Pamiętając o tym, że iloraz jest odwrotnością iloczynu, zatem czynnik p będzie oznaczał $1/q$.

Rozpatrzmy przykład obliczenia rentowności majątku:

	n_0	n_1	Zmiana	
			$n_1 - n_0$	$(n_1 - n_0)/n_0$
Zysk	100	110	10	10%
Średnie aktywa	500	600	100	20%
ROA	20,0%	18,3%	-1,67 pkt.proc.	-8%

Rentowność aktywów spadła o 1,67 pkt. proc., a na tę zmianę wpłynął przyrost zysku i przyrost aktywów. Wpływ tych zmian obliczymy stosując wyprowadzone wyżej wzory, w których czynnikiem g jest zysk, a czynnikiem q średni stan aktywów (czyli $p = \text{odwrotność aktywów}$):

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą zysku: } R_z = (Z_1 - Z_0) \times 1/A_0,$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą średniego stanu aktywów: } R_A = Z_1(1/A_1 - 1/A_0).$$

Zatem na obniżenie wskaźnika rentowności aktywów miał wpływ:

wzrost średniego stanu aktywów spowodował obniżenie wskaźnika ROA

$$\text{o } 3,67 \text{ pkt. proc. } (= 110 \times (1/600 - 1/500)),$$

spadek ROA został osłabiony dzięki wzrostowi zysku netto; zmiana ta spowodowała zwiększenie wskaźnika ROA o 2 pkt. proc. $(= (110 - 100) \times 1/500)$.

Łączne odchylenie wynosi zatem: $(-3,67) + 2 = (-1,67)$ pkt. proc.

Metodę tę można stosować dla dowolnej liczby czynników.

Metoda podstawień krzyżowych zakłada równy podział odchylenia ogólnego (łącznego) na poszczególne czynniki. Metodę tę najlepiej wyprowadzić za pomocą następującej siatki (jest to przykład dotyczący zmienności ROE):

			EM	
			n_0	n_1
			1,67	1,50
ROA	n_0	0,20		
	n_1	0,18		

Pola wypełnia się iloczynami wskaźników ROA i EM, czyli wskaźnikami ROE z podstawianymi krzyżowo czynnikami cząstkowymi:

			EM	
			n_0	n_1
			1,67	1,50
ROA	n_0	0,20	33,3%	30,0%
	n_1	0,18	30,6%	27,5%

Następnie oblicza się odchylenia wskaźników ROE: różnice drugiego i pierwszego wiersza oraz drugiej i pierwszej kolumny, a następnie obliczamy ich wartości średnie:

			EM			
			n_0	n_1		
			1,67	1,50		
ROA	n_0	0,20	33,3%	30,0%	-3,3 pkt.proc.	-3,19 pkt. proc.
	n_1	0,18	30,6%	27,5%	-3,1 pkt.proc.	
			-2,8 pkt. proc.	-2,5 pkt. proc.		
			-2,64 pkt. proc.			

Owe średnie są właśnie odchyleniami cząstkowymi, czyli określają wpływ zmiany danego czynnika na zmianę poziomu wskaźnika:

- ❖ odchylenie spowodowane zmianą ROA: o - 2,64 pkt. proc.,
- ❖ odchylenie spowodowane zmianą EM: o - 3,19 pkt. proc.

Uogólniając, wartość wpływu danego czynnika na zmianę poziomu wskaźnika jest iloczynem wartości zmiany tego czynnika oraz średnią wielkością drugiego czynnika:

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } g: R_g = (g_1 - g_0) \times \frac{p_0 + p_1}{2},$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } p: R_p = (p_1 - p_0) \times \frac{g_0 + g_1}{2}.$$

W przypadku, gdy wskaźnik jest budowany jako iloraz, podstawiamy $p=1/q$:

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } g: R_g = (g_1 - g_0) \times \frac{\frac{1}{q_0} + \frac{1}{q_1}}{2},$$

$$\text{odchylenie spowodowane zmianą czynnika } p \text{ (1/q): } R_q = \left(\frac{1}{q_1} - \frac{1}{q_2} \right) \times \frac{g_0 + g_1}{2}.$$

Według tej metody zmiana rentowności majątku o (-1,67) pkt. proc. była spowodowana:

wzrostem zysku – zmiana ta spowodowałaby wzrost ROA o 1,83 pkt. proc.

$$(R_g = (110 - 100) \times \frac{1/500 + 1/600}{2}),$$

wzrostem średnich aktywów – zmiana ta spowodowałaby spadek ROA o 3,5 pkt. proc.

$$(R_q = (1/600 - 1/500) \times \frac{100 + 110}{2}).$$

Taki sam wynik można otrzymać wypełniając pola:

		Średnie aktywa				
		n_0	n_1			
		500,00	600,00			
Zysk	n_0	100,00	20,0%	16,7%	-3,3 pkt. proc.	-3,50 pkt. proc.
	n_1	110,00	22,0%	18,3%	-3,7 pkt. proc.	
		2,0 pkt. proc.	1,7 pkt. proc.			
		1,83 pkt. proc.				-1,67 pkt. proc.

W przypadku metody podstawień krzyżowych możliwe jest oczywiście jej zastosowanie również przy większej liczbie czynników wskaźnika niż 2, jednak wymaga to znacznie bardziej rozwiniętych wzorów.

Każda z metod jest uproszczeniem rzeczywistości i daje niedokładne wyniki, o czym należy pamiętać interpretując wyniki analiz.

6. PORÓWNIANIA – UWAGI METODYCZNE

W analizach porównawczych niezbędne jest zapewnienie porównywalności danych. Pierwszą kwestią jest dobór danych stanowiących takie same mierniki (wielkości absolutne lub relacje), wyrażonych w tych samych jednostkach (np. tysiącach zł, procentach, zł na osobę itd.). W porównaniach zewnętrznych niezbędne jest oczywiście, by dane dotyczyły tego samego okresu.

Kolejną kwestią w analizie porównawczej jest usunięcie wpływu ewentualnych zniekształceń. Mogą to być różnice²⁸:

- ❖ metodyczne – wiążą się z różnym sposobem przygotowania danych; aby móc je wyeliminować należy dysponować odpowiednio szczegółowymi danymi (w niektórych przypadkach analiz zewnętrznych może być to niemożliwe); różnice metodologiczne mogą wynikać:
 - ze stosowania różnych standardów rachunkowości finansowej lub zasad i metod rachunkowości zarządczej (konsekwencją jest nieporównywalność poszczególnych wielkości finansowych zawartych w sprawozdaniach finansowych sporządzanych według odmiennych zasad),
 - z odmiennego grupowania wielkości finansowych (np. stosowania innych kryteriów grupowania operacji lub agregacji przy sporządzaniu sprawozdań finansowych lub innych kryteriów sporządzania sprawozdań analitycznych),
 - z innego sposobu obliczania wskaźników (w przypadku niektórych wskaźników stosowane są różne ich warianty);
- ❖ finansowe (cenowe) – wiążą się one ze zmiennością w czasie cen sprzedaży lub zakupu, stawek podatkowych, taryf i opłat, stawek amortyzacyjnych; wyeliminowanie tych różnic wymaga przeliczenia danych z okresów poprzednich na warunki cenowe analizowanego okresu; w przypadku zmian ogólnych cen stosowane jest uproszczenie w postaci przeliczenia danych finansowych na ceny roku bazowego, tj. przemnożenia ich lub podzielenia (w zależności od tego, który okres jest uznany za bazowy) przez wskaźnik inflacji;
- ❖ organizacyjne – wiążą się ze zmianami organizacyjnymi wewnątrz przedsiębiorstwa (np. tworzeniem nowych lub likwidowaniem oddziałów, działów itd.) lub w sektorze (np. tworzeniem lub likwidacją przedsiębiorstw, łączeniem lub dzieleniem podmiotów; eliminacja tego rodzaju różnic jest trudna, z uwagi na potencjalny wpływ synergii i działania innych czynników powodujących, że całość jest nieporównywalna z sumą części;

²⁸ Porównaj także: W. Breincken, *Analiza działalności gospodarczej. Zagadnienia ogólne*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 1988, s. 23 [za:] W. Gabrusewicz, *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2002, s. 42 i L. Bednarski, T. Waśniewski, *Analiza finansowa...*, *op. cit.*, s. 131.

- ❖ przedmiotowe (rzeczowe) – wiążą się ze zmianą zakresu działalności przedsiębiorstw (np. wchodzeniem na nowe rynki geograficzne lub branżowe, wprowadzaniem nowych lub eliminacją dotychczasowych produktów lub technologii); tego rodzaju różnic nie można wyeliminować.

PODSUMOWANIE

Dobrze przeprowadzona analiza finansowa pozwala na wydanie opinii wartościującej na temat badanych zjawisk (w szczególności kondycji finansowej banku). Jednym z etapów dokonywania tej analizy jest porównanie obliczonych wskaźników z wybranymi miarami odniesienia. W artykule niniejszym wskazano znaczenie porównań strukturalnych, czasowych, przestrzennych oraz ze wzorcami. Bez dokonania relatywizacji oceny nie jest możliwe przeprowadzenie pełnej analizy, a co za tym idzie, wydana ocena może być mylna. Ponadto zaakcentowano, że niezbędne jest dokonanie wielowymiarowej analizy współzależności między porównywanymi wskaźnikami.

Abstract

The article is devoted to the narrow issue of the financial analysis of banks: a comparative study. An adequate selection of reference for the evaluation and comparison of the calculated indices determines the possibility of making a proper assessment on the financial condition of a bank or a selected aspect of its performance. The paper presents the principles of comparative analysis in four dimensions: structure analysis, comparisons across time (dynamics) and space (other banks), and references to the benchmarks. In discussing the internal analysis (changes in time) one of the specific issues of concern is presented: the comparability of interim indicators (requiring to annualize the rated measures). The guidelines for external comparisons (with other entities) are recommended and the principles of construction of the synthetic measure (allowing for a multi-criteria comparative analysis) are presented. The article concludes with a list of methodological notes associated with carrying out comparative analyses.

Bibliografia

- Bednarski L., Waśniewski T., *Analiza finansowa w zarządzaniu przedsiębiorstwem*, t. I, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1996.
- Capiga M., Kurzak R., *Miary syntetyczne w ocenie banków*, „Miesięcznik Bank”, Nr 10/1998.

- Damodaran A., *Corporate Finance. Theory and Practice*, Second ed., John Wiley & Sons 2001.
- Fraser D.R., Fraser L.M., *Ocena działalności banku komercyjnego. Analiza finansowa*, Związek Banków Polskich, Warszawa 1996.
- Gabrusewicz W., *Podstawy analizy finansowej*, PWE, Warszawa 2002.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Metody oceny działalności banku*, Poltext, Warszawa 1999.
- Kopiński A., *Analiza finansowa banku*, PWE, Warszawa 2008.
- Łuniewska M., Tarczyński W., *Metody wielowymiarowej analizy porównawczej na rynku kapitałowym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006.
- Marcinkowska M., *Ocena działalności instytucji finansowych*, Difin, Warszawa 2007.
- Marcinkowska M., *Wartość banku. Kreowanie wartości i pomiar wyników działalności banku*, Wyd. UŁ, Łódź 2003.
- NBP, GINB, *Instrukcja do Raportu Wskaźników Ekonomiczno-Finansowych Banku na tle Grupy Rówieśniczej*, sierpień 2005 r., http://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/Informacje_dla_podmiotow_nadzorowanych/Sektor_bankowy_info_dla_podmiotow/instrukcja_do_reef.html
- Nowak E., *Metody taksonomiczne w klasyfikacji obiektów społeczno-gospodarczych*, PWE, Warszawa 1990.
- Nowak E., *Syntetyczna ocena kondycji finansowej przedsiębiorstw*, Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKwP Nr 36, Warszawa 1996.
- Nowak E. (red.), *Controlling w przedsiębiorstwie. Koncepcje i instrumenty*, ODDK, Gdańsk 2003.
- Pałczyńska-Gościniak R., *Dylematy analizy finansowej w ocenie zasadności kontynuacji działalności przedsiębiorstwa*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości”, Nr 3 (59), SKwP, Warszawa 2001.
- Pluta W., *Wielowymiarowa analiza porównawcza w badaniach ekonomicznych*, PWE, Warszawa 1997.
- Sierpińska M., Niedbała B., *Controlling operacyjny w przedsiębiorstwie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Stachak S., *Wstęp do metodologii nauk ekonomicznych*, Książka i Wiedza, Warszawa 1997.
- Strahl D., *Modele zarządzania bankiem (model Triada)*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1996.
- Wędzki D., *Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego. Tom 2. Wskaźniki finansowe*, Wolters Kluwer Polska, Kraków 2009.
- Woelfel Ch. J., *Rachunkowość banku. Jak zrozumieć i stosować standardy i regulacje*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.